

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора Хомич Лідії Олексіївни
на дисертацію Ковінько Анни Володимирівни
«Підготовка майбутніх учителів до розвитку творчого
потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії»,
подану до спеціалізованої вченої ради Д 64.053.04 Харківського національного
педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора
філософії) зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Тема рецензованого дослідження поза усяким сумнівом є надзвичайно актуальною. Передусім тому, що спрямована на вирішення проблеми пошуку шляхів оновлення й інтенсифікації підготовки майбутніх учителів у контексті розвитку Нової української школи, оскільки сучасна система національної освіти в умовах динамічних змін зорієнтована у площину розвитку особистісних цінностей, розкриття і реалізації творчого та духовного потенціалу особистості у різних видах діяльності, формування на цій основі ключових компетентностей майбутньої професійної діяльності. Саме тому професійна підготовка майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів є складним структурним утворенням, якому притаманні свої характерні риси, специфіка, особливості функціонування й розвитку, компонентний склад, структурні елементи, специфічні категорії.

Актуальність рецензованої дисертації посилюється й тим, що майбутній учитель початкової школи повинен уміти нестандартно мислити, генерувати оригінальні ідеї, оперативно вирішувати проблемні ситуації, приймати сміливі рішення та бути готовим реалізовувати вимоги сучасної школи. Зважаючи на це, здійснене дисертаційне дослідження є актуальним і своєчасним.

Важливо зазначити, що дослідження виконано у межах комплексної теми кафедри початкової, дошкільної і професійної освіти «Сучасні освітньо-виховні технології в підготовці вчителів» (ДР № 0111U008876) Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Це підтверджує теоретичну та практичну значущість роботи.

Найбільш істотними науковими результатами дослідження є теоретично обґрунтована та експериментально перевірена технологія підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії і обґрунтовані педагогічні умови ефективного функціонування технології. Здійснений системний аналіз наукових джерел за темою дисертації дав змогу виокремити структурні компоненти готовності майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії (мотиваційно-ціннісний, змістовий, процесуальний, особистісно-рефлексійний), а також уточнити ключові поняття дослідження, їх взаємозв'язки та взаємозумовленість, розкрити їх суть, виокремити психолого-педагогічні особливості розвитку творчого потенціалу молодших школярів.

Грунтовне вивчення джерельної бази (284 найменувань, з яких 35 – іноземною мовою) здійснене здобувачкою, уможливило виокремлення обґрунтованих суперечностей, на вирішення яких було спрямовано дослідження. Аналіз зазначених джерел дав змогу дисертантці всебічно висвітлити сукупність аспектів досліджуваної проблеми, зокрема теоретично обґрунтувати технологію підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії.

Викладений у вступі науковий апарат дає можливість цілісно уявити авторське бачення вирішення досліджуваної проблеми, його алгоритм, інструментарій, способи інтерпретації отриманих результатів. Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу теоретичних і емпіричних методів наукового дослідження. Вибір методів дослідження зумовлений визначеною метою й завданнями, які вирішує здобувачка. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами теоретичного та експериментального етапів дослідження і загалом не викликають сумніву.

Дисертацію написано на належному науковому рівні. А. В. Ковінько володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній табличні матеріали.

Рівень апробації результатів дослідження є також достатнім і підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня. Слід зазначити, що результати дослідження впроваджено в освітній процес професійної підготовки майбутніх учителів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Бердянського державного педагогічного університету, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Теоретичні положення, експериментальні дані, висновки можуть застосовуватися у процесі професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти для оновлення змісту лекційних і практичних занять; в організації педагогічної практики; у процесі написання курсових і магістерських робіт; у розробці навчальних програм; у створенні навчальних посібників; у системі післядипломної освіти та підвищення кваліфікації учителів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, значною мірою забезпечуються структурою роботи, яка відображає концептосферу точки зору дослідниці. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Логіка і послідовність викладу тексту праці відповідає вирішенню поставлених завдань дослідження.

Складний, інтегративний характер предмету дослідження обумовили особливості розроблення його теоретико-методологічних засад, які у дисертації А. В. Ковінько визначено на рівні філософської методології, рівні загальнонаукової методології та на конкретно-науковому рівні й представлено у вступі та першому розділі. У розділі з'ясовано понятійно-термінологічне поле дослідження; здійснено аспектний аналіз проблеми розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобом арт-терапії; виокремлено психолого-педагогічні особливості розвитку творчого потенціалу молодших школярів. Автором зазначено, що складний міждисциплінарний феномен «творчий потенціал молодших школярів» багатогранно осмислюється в руслі

філософського, психологічного та педагогічного знання як основний шлях індивідуального та суспільного розвитку дитини. Відповідно до логіки аналітико-пошукової роботи, уточнено суть базових понять дослідження: «творчий потенціал молодших школярів», «розвиток творчого потенціалу молодших школярів», «арт-терапія».

А. В. Ковінько демонструє належну структурованість наукового мислення. Виокремлення особливостей професійної підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів здійснювалося на основі аналізу філософських, психолого-педагогічних, методичних джерел, а також власного досвіду дисертантки.

Позитивне враження справляє другий розділ дисертації, де автором визначено роль і місце арт-терапії у процесі підготовки майбутніх учителів, обґрунтовано технологію підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії та етапи її реалізації, визначено педагогічні умови ефективного функціонування технології.

В основу авторської технології покладено базові ідеї світоглядного, методологічного та ціннісного характеру, що є підґрунтям реформування початкової освіти. Такий підхід уможливив створення технології та поетапну її реалізацію.

Нам імponує те, що дисертанткою у процесі проведення педагогічного експерименту виявлені педагогічні умови, які забезпечують ефективність функціонування авторської технології на всіх етапах її реалізації, серед них: формування у майбутніх учителів мотивації до застосування арт-терапії у майбутній професійній діяльності; цілеспрямоване наповнення змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи творчим компонентом із метою їхнього професійного розвитку засобами арт-терапії; організація навчально-методичного супроводу підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії.

Достовірність і новизна дослідження забезпечуються ретельною експериментальною перевіркою висунутих теоретичних положень, у результаті

якої отримані нові дані про сформованість компонентів готовності майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів у процесі професійної підготовки, представлені автором у третьому розділі дисертації. Дисертантка виходить з гіпотетичного припущення й підтверджує його результатами, здобутими після завершення формувального етапу педагогічного експерименту, що рівень готовності майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобом арт-терапії можна значно підвищити за умови реалізації в процесі професійної підготовки розробленої технології на таких етапах: професійно-мотиваційному, змістово-діяльнісному, рефлексійно-корегувальному.

У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення. Логічну структурованість роботи забезпечують висновки та узагальнення, а також унаочнюють таблиці та діаграми.

Основні положення дисертації А. В. Ковінько достатньо повно висвітлені у 15 наукових публікаціях, серед яких 5 статей, опублікованих у провідних фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому періодичному виданні, 9 – у матеріалах і тезах науково-практичних конференцій. Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно викладено в означених друкованих працях.

Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації А. В. Ковінько.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, слід назвати деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. Дисертанткою проведено ґрунтовне пілотне дослідження, яке, безперечно, підсилило актуальність роботи й дало змогу скласти програму проведення педагогічного експерименту. Однак, на нашу думку,

схарактеризувати методику і результати цього дослідження слід було докладніше.

2. У першому розділі при виокремленні психолого-педагогічних особливостей розвитку творчого потенціалу молодших школярів було б доцільним більш чітко визначити основні підходи та розбіжності у дослідженнях вітчизняних та закордонних науковців з даної проблематики, виявити групи досліджень, їх основні здобутки та невирішені проблеми у визначеному аспекті.

3. На нашу думку, дисертантка недостатньо критично проаналізувала сукупність недоліків, що гальмують впровадження інноваційних моделей, технологій, методик підготовки майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів у системі вищої освіти. Це сприяло би поглибленню висновків щодо впровадження розробленої технології.

4. У дисертаційній праці міститься чимало авторських класифікацій, завдяки яким, вочевидь, дисертантка намагалася більш різнобічно схарактеризувати досліджувані явища. Проте, як нам здається, не всі вони є семантично вдалими і оптимальними щодо поєднання форми і змісту навчального матеріалу.

5. З огляду на реалізовані в дисертації системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, культурологічний та компетентісно-креативний підходи, а також гострий соціальний запит на культурноосвічену й культуротворчу особистість, доцільно розширити трирівневу шкалу оцінювання (низький, середній і високий рівні) й виокремити, описати та експериментально віднайти найвищий (креативний, творчий) рівень готовності майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобам арт-терапії.

6. З теми дослідження випливає, що одним із важливих його аспектів є учень початкової школи, водночас у дисертації недостатньо проаналізовано сучасний стан навчання школярів у початковій школі, а у викладенні констатувального експерименту бракує відповідного емпіричного матеріалу.

Щоб не переобтяжувати відповідний розділ цифрами, доцільно було б накопичений найважливіший (найпоказовіший) емпіричний матеріал розмістити у додатках.

Висловлені зауваження та пропозиції не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження, його наукової та практичної цінності.

Загальний висновок. На підставі здійсненої експертизи дисертаційної праці, автореферату та ознайомлення з опублікованими працями дисертантки можна зробити висновок про те, що дисертація Ковінько Анни Володимирівни «Підготовка майбутніх учителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів засобами арт-терапії» є завершеною науковою працею, що має теоретичну й практичну значущість, відповідає вимогам пп. 9, 11, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» (затверджено Постановою Кабінету міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.), а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
заступник директора з наукової роботи
Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України

Л. О. Хомич

